

กรัมซี การศึกษาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Gramsci, Education, and Social Transformation)

วัชรพล พุทธิรักษา¹

Every relationship of 'hegemony' is necessarily an educational relationship...

(Gramsci, 1995: 157; Q10II§44)²

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวคิดว่าด้วยการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนและในระดับที่พื้นโรงเรียนของกรัมซี แนวคิดเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำมาถกเถียงในวงการศึกษาทฤษฎี-ปรัชญาการเมืองของไทยแม้กรัมเซียนศึกษา (Gramscian studies) จะเริ่มเป็นที่รับรู้ในวงวิชาการภาษาไทยบ้างแล้วก็ตาม แก่นแกนความคิดสำคัญของกระบวนการจัดการศึกษาของกรัมซีนั้นอยู่ที่การทำทลายและวิพากษ์กับวิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่ไม่วิพากษ์ ไม่เป็นวิชาชีพวิธี และยอมรับในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่โดยไม่ตัดทอน กรัมซี นั้นเสนอว่าการเรียนรู้จำเป็นต้องผลิตสร้างผู้คนที่เข้าใจโลก มองเห็นเนื้อแท้/สวาทละของสรรพสิ่งได้อย่างปลอดโปร่ง และปราศจากอคติ และเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสังคมโดยรวม อีกทั้งสามารถพัฒนาสู่การต่อสู้ในเชิงวัฒนธรรม หรือเชิงความคิดได้ด้วย

กระบวนการจัดการศึกษาเป็นรากฐานที่แท้จริงของการดำรงอยู่ของสังคม อีกทั้งยังเป็นตัวกำหนดทิศทาง และรูปโฉมของความสัมพันธ์ทางสังคมของรัสนั้นๆอีกด้วย ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สังคมที่ดีกว่าเดิม นั้นจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เนื่องจากสังคมในปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นโดยน้ำมือของมนุษย์เองผู้รังสรรค์และสืบทอด โครงสร้างของมันเอาไว้โดยมีการจัดการศึกษาชุดหนึ่งที่ยึดโยงสังคมแบบปัจจุบันไว้ อนาคตย่อมเปลี่ยนแปลงได้ หากผู้คนในปัจจุบันสามารถลงมือกระทำการเปลี่ยนแปลงได้ และจุดเริ่มต้นที่ทำได้คือการจัดการศึกษาที่วิพากษ์ และเป็นวิชาชีพวิธี

¹ สำนักทฤษฎีและปฏิบัติการทางสังคม หน่วยนวัตกรรมสังคม, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

² วิธีการอ้างอิงถึงงานชิ้นต้นของกรัมซีจากสมุดบันทึกจากคุณในบทความนี้อ้างอิงตามเกณฑ์ที่ International Gramsci Society ได้ทำตารางเปรียบเทียบไว้ให้ ในที่นี้ “Q” คือ Quaderno (Notebook) หรือสมุดบันทึกเล่มที่ และเครื่องหมาย “§” คือ Section หรือส่วนที่ ซึ่งกรัมซีได้เขียนแบ่งไว้ในสมุดบันทึกจากคุณทุกเล่มของเขา ดังนั้นตัวอย่างเช่น Q12§1* หมายถึง การอ้างอิงกลับไปยังสมุดบันทึกเล่มที่ 12 ในส่วนที่ 1 (พร้อมเครื่องหมาย *) ตารางเปรียบเทียบมาตรฐานสามารถเข้าถึงได้ที่ http://www.internationalgramscisociety.org/resources/concordance_table/anthologies.html

Abstract

This paper provide Gramsci's conceptions of education and schooling in both school and beyond school levels. Amongst limited discussion on this subject in Thai academia, grasping Gramsci ideas of schooling provides a challenging perspective on traditional (and uncritical) learning process and social relations of power. The paper argues that learning process ought to construct a clear-minded person who, to some extent, can develop their thought to cultural struggle in any given society.

The ideas of schooling and education are the real basis of social existence. They shape and direct future form of social relations. Therefore, to subvert the existed social relations and imaging the new one, we should make our own history. The vital point of departure is to construct critical and dialectical learning process right now.

คำสำคัญ

กรัมซี, การศึกษา, การจัดการศึกษา, การมองโลก, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Keywords

Gramsci, Education, Schooling, Conception of the World, Social Transformation

บทนำ

แนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วยการวิพากษ์สังคมและการเมืองของอันโตนิโอ กรัมซีนี่มีแง่มุมที่ได้ถูกหยิบไปศึกษาในหลากหลายวงวิชาการ เสน่ห์สำคัญยิ่งประการหนึ่งของการศึกษาสมุดบันทึกจากคุก (Quarderni del Cacere/Prison Notebooks) ก็คือความไม่ต่อเนื่องของข้อเขียนหากเราพิจารณาเรียงตามลำดับสมุดบันทึกของกรัมซี อย่างไรก็ตามหากมองในภาพรวมแล้วกล่าวได้ว่าสมุดบันทึกจากคุคนั้นมีแก่นแกนทางความคิดที่เชื่อมโยงกันอยู่และนั่นก็คือการวิพากษ์ที่ “ความสัมพันธ์ทางสังคม” ในระบบทุนนิยม (Buttigieg 2011; Schwarzmantel, 2015) ที่ “ครองอำนาจนำ” (Hegemony) หรือ “กำหนดสร้าง” ความเป็นไปต่างๆในสังคมในศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีงานศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและการนำแนวคิดของกรัมซีไปประยุกต์ใช้มากมายในช่วงกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา “บันทึก

เลือกสรรจากสมุดบันทึกจากคุกของกริมมี่” (Selections from the Prison Notebooks) ได้ปรากฏสู่วงวิชาการภาษาอังกฤษในปี 1971 งานศึกษาว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา การจัดการศึกษา และการศึกษาทางการเมืองนั้นมีอยู่อย่างจำกัดมากในโลกของงานวิชาการภาษาไทย

บทความนี้มีข้อเสนอหลักว่าแนวคิดว่าด้วยการจัดการศึกษาของกริมมี่นั้นเป็นสิ่งสำคัญในการทำ ความเข้าใจแนวความคิดอื่นๆของกริมมี่โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดว่าด้วยการครองอำนาจนำและการต่อสู้ กับอำนาจนำต่างๆ นอกจากนี้แนวคิดเรื่องการศึกษายังเป็น “จุดตั้งต้น” (Point of departure) สำคัญสำหรับปรัชญาว่าด้วยการปฏิบัติ (Philosophy of praxis) (ดู Haug, 2000; Hill, 2010) ในการก่อร่างความคิดและ ก่อรูปวิธีคิด การมองโลกตลอดจนวัฒนธรรม³ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการสร้างสังคมที่ดีกว่าให้ เกิดขึ้นได้

การนำเสนอในบทความนี้ประกอบด้วย 2 หัวข้อหลักด้วยกันได้แก่ ส่วนแรก ว่าด้วยกริมมี่กับแนวคิด ว่าด้วยการจัดการศึกษา (Schooling) ในระบบการศึกษาทางการทั้งในโรงเรียน และระดับที่เหนือกว่า โรงเรียน⁴ ส่วนที่สอง จะได้นำเสนอถึงความเชื่อมโยงของแนวคิดว่าด้วยการศึกษาของกริมมี่กับแนวคิดและ ทฤษฎีอื่น รวมถึงความเชื่อมโยงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมด้วย

³ คำว่าวัฒนธรรม ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าถึงวัฒนธรรมในความหมายทั่วไปที่เป็นเพียงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถือปฏิบัติ กันมาเป็นระยะเวลาช้านาน แต่วัฒนธรรม หรือ culture สำหรับกริมมี่นั้นหมายถึง thought in action หรือการส่งผ่านความคิด สู่ปฏิบัติการในสิ่งต่างๆ นอกจากนี้วัฒนธรรมสำหรับกริมมี่ยังหมายถึงการรวมตัวกัน (Organisation) กริมมี่ใช้คำว่า วัฒนธรรมในความหมายนี้ในการปลุกฝังความคิดเรื่องวัฒนธรรมการต่อสู้ของกรรมกร (Proletarian culture) รวมถึงการ ต่อสู้คนกลุ่มคนที่ถูกกดขี่ (Subaltern culture) ในช่วงปี 1919-1920 ดังนั้นการใช้คำว่าวัฒนธรรมในบทความนี้จึงไม่ได้ หมายความว่าถึงความคิด/ความเชื่อที่สืบทอดกันมาเท่านั้น แต่หมายถึงการมองโลกที่เชื่อมโยงกับโลกในความเป็นจริง และมี ปฏิสัมพันธ์กับโลกในทางการผลิตของผู้คนในสังคมนั้นๆด้วย ดูเพิ่มเติมใน Crehan, 2002 และ Giroux, 2002.

⁴ สำหรับกริมมี่นั้นการศึกษาไม่ได้เป็นแค่เรื่องของการจัดการศึกษาในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังรวมถึง กระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียนในรูปแบบต่างๆด้วย ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนของกรรมกร (Labour school) ที่กริมมี่ผลักดัน ให้เกิดการก่อรูปความคิดสังคมนิยมขึ้นในอิตาลีในช่วงระหว่างปี 1919-1920 ผ่านขบวนการสภาโรงงาน (The Factory Council movement) (ดู วัชรพล 2552 และ 2557 บทที่ 3) นอกจากนี้การเรียนรู้ยังสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านรูปแบบอื่นอีกด้วย เช่น การเข้าร่วมกับพรรคการเมือง หรือแม้แต่การให้ความรู้ต่อผู้ถูกคุมขัง (Prison school) ทั้งนี้บทความนี้ไม่ได้มุ่งเน้น นำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักที่การอธิบายการจัดการศึกษาในระบบ โรงเรียนและมหาวิทยาลัยมากกว่า อย่างไรก็ตามโปรดดูงานศึกษาสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการศึกษาในชีวิตประจำวัน

1. กรัมนี่กับแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการจัดการศึกษาในเรื่องของระบบโรงเรียนของกรัมนี่นั้นปรากฏชัดเจนที่สุดในสมุดบันทึกจากคุกเล่มที่ 12 (Mayo, 2010b: 21; Schwarzmantel, 2015: 89-94) ซึ่งสมุดบันทึกเล่มนี้ได้ถูกนำมาเลือกสรรและแปลเป็นภาษาอังกฤษในฉบับปี 1971 โดยปรากฏเป็นสองส่วนสำคัญได้แก่ ส่วนที่ว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวกับปัญญาชน⁵ (Intellectuals) และส่วนที่ว่าด้วยการศึกษาซึ่งว่าด้วยการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นหลัก อย่างไรก็ตามการนำเสนอในบทความนี้ไม่ได้มุ่งเน้นอภิปรายที่ประเด็นแนวคิดเรื่องปัญญาชน (โปรดดู วัชรพล 2551, 2557) แต่มุ่งเน้นที่ประเด็นแนวคิดเรื่องการศึกษาของกรัมนี่เป็นหลัก ทั้งนี้ในส่วนของแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาในที่นี้เป็นการวิเคราะห์จากสมุดบันทึกจากคุกในสองบทบันทึกหลักด้วยกันได้แก่ 1) บทบันทึกว่าด้วยเรื่ององค์กรทางการศึกษาและวัฒนธรรม (The organisation of education and culture) (Gramsci, 1971: 26-33; Q12§1*) 2) ว่าด้วยการแสวงหาหลักการของการศึกษา (In search of the educational principle) (Gramsci, 1971: 33-43; Q12§2*) สำหรับส่วนที่ 3) การจัดการศึกษาในระดับสูงกว่าโรงเรียน จะเป็นการรวบรวมจากงานเขียนชิ้นต้นของกรัมนี่นอกเหนือจากสมุดบันทึกเล่มที่ 12

1.1 บทบันทึกว่าด้วยเรื่ององค์กรทางการศึกษาและวัฒนธรรม

ใน *บทบันทึกฯ* ชิ้นนี้กรัมนี่กล่าวถึงกระบวนการว่าด้วยการจัดการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนเป็นหลัก โดยตั้งต้นข้อเขียนชิ้นนี้ของเขาไว้อย่างน่าสนใจว่าในมุมมองของเขา “วิกฤติของหลักสูตรการศึกษาและองค์กรที่จัดการเรียนการสอน” (Crisis of curriculum and organisation of the schools) หรือหากจะ

(Everyday life education) และการศึกษาของผู้ใหญ่/การศึกษาของคนทุกคน (Adult education) ได้ใน Entwistle, 1979; Pozzolini, 1970: Ch. 10; Mayo 1999, 2010a, 2010b, 2015; Borg et al., 2002.

⁵ ปัญญาชนในที่นี้ไม่ได้จำแนกโดยระดับการศึกษาหรือสถานะทางเศรษฐกิจสังคมโดยความหมายแบบทั่วไป แต่ปัญญาชนในความหมายของกรัมนี่นั้นพิจารณาโดยหน้าที่ทางสังคม (Social function) ดังนั้นแม้จะเป็นบุคคลที่ไม่มีใบปริญญาบัตรแต่ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อน ผลักดัน รวบรวม พลังความคิดเพื่อก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม ในแง่นี้นับว่าเป็นปัญญาชนในความหมายของกรัมนี่ โปรดดูความแตกต่างระหว่างปัญญาชนสองชนิดคือ ปัญญาชนที่ยึดโยงกับโครงสร้างชนชั้น (Organic intellectual) และปัญญาชนที่ก้าวข้ามชนชั้นได้ (Traditional intellectual) ใน วัชรพล, 2557: 171-175.

กล่าวอย่างเจาะจงก็คือ “วิกฤติของภาพรวมเชิงนโยบาย” ในการผลิตสร้างปัญญาชนของชาตินั้นเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการส่งผลให้เกิดปัญหาที่รอบด้านกว่าและถึงที่สุดแล้วก็เกิดปัญหาเชิงโครงสร้าง (Organic crisis) ของรัฐ (Gramsci, 1971: 26; Q12§1*; Gramsci, 1988: 68) การมองปัญหาและปรากฏการณ์ทางสังคมการเมืองแบบเชื่อมโยงและเป็นองค์รวมนั้นเป็นจุดเด่นสำคัญประการหนึ่งของมุมมองแบบกรัมซี (ดูวัชรพล , 2557; Buddharaksa, 2014: Ch. 4) การเลือกใช้คำว่า “organic” สำหรับกรัมซีนั้นมีนัยยะสำคัญที่ความเป็นโครงสร้าง กล่าวคือเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่สามารถทำความเข้าใจได้โดยมิติหรือโดยตัวแปรใดแต่เพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น หากตัวแปรต่าง ๆ นั้นเชื่อมโยงถึงกันอย่างแนบแน่น เหตุที่กรัมซีมองว่าหาก “โรงเรียน” หรือองค์กรที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาตลอดจนหลักสูตรการศึกษานั้นจะนำไปสู่การเกิดวิกฤติเชิงโครงสร้างของรัฐได้นั้นเพราะกรัมซีมองว่าการศึกษานั้นเป็นเรื่องของ “ชนชั้น” (Class) การกำเนิดขึ้นของโรงเรียนในลักษณะที่แตกต่างกันเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นการผลิตขนาดใหญ่และความชำนาญเฉพาะทางในการผลิต ภายใต้สังคมเช่นนี้จึงจำเป็นต้องสร้างกรรมวิธีที่มีทักษะการทำงานที่ตอบสนองความต้องการให้กับชนชั้นผู้ถือครองปัจจัยการผลิตได้ กรัมซีมองว่าโรงเรียนนั้นจึงจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะกว้างๆด้วยกันได้แก่ โรงเรียนแบบคลาสสิก (Classical school) ซึ่งเป็นโรงเรียนของชนชั้นผู้ปกครองและของปัญญาชนชั้นนำ ส่วนโรงเรียนแบบที่สองได้แก่ โรงเรียนเพื่อการอาชีพ (Vocational school) ซึ่งกรัมซีมองว่าโรงเรียนเพื่อการอาชีพนั้นมีไว้สำหรับชนชั้นผู้เปรียบได้กับการเป็นกลไกในการผลิต (Instrumental classes) (Gramsci, 1971: 26; Q12§1*; Gramsci, 1995: 144; Q6§179)

เมื่อองค์กรจัดการศึกษาเป็นสิ่งที่ผูกโยงกับประเด็นชนชั้นนั้นจึงทำให้เราเข้าใจประเด็นที่กรัมซีเสนอในบทบันทึกนี้ว่าหากวิกฤติการณ์ของหลักสูตรการศึกษาและวิกฤติการณ์ของโรงเรียนเกิดขึ้น จึงมีโอกาสนำไปสู่วิกฤติยาวนานของรัฐหรือสังคมนั้นๆได้ เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในระบบทุนนิยมนั้นดำเนินอยู่บนพื้นฐานของการขูดรีด (Exploitation) และสร้างมูลค่าส่วนเกิน (Surplus value) (ดู Marx, 1976) ของชนชั้นนายทุนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นหากองค์กรการศึกษาเกิดวิกฤติหรือไม่สามารถทำหน้าที่ในการผลิตกรรมกรเพื่อทำหน้าที่ในการผลิตให้กับสังคมนั้นๆได้ นั่นมีโอกาสนำไปสู่วงจรของการขาดทุน เกิดวิกฤติเศรษฐกิจที่จะเชื่อมโยงไปยังปัญหาสังคมอื่นตามาได้อีกหลายประการ

กรัมสกีกล่าวในบทบันทึกนี้ว่าแนวโน้มความเป็นไปสำหรับการศึกษากับประเด็นชนชั้นในสังคมอิตาลีในขณะนั้นก็คือโรงเรียนที่ไม่ได้มุ่งสนองประโยชน์หรือตอบประโยชน์ให้กับชนชั้นผู้กุมทิศทางการผลิตก็จะทยอยถูกล้มล้างไปและสิ่งที่จะเหลืออยู่ก็เพียงโรงเรียนจำนวนน้อยที่จะสนองตอบความต้องการของชนชั้นนำจำนวนน้อยในสังคมได้ (Gramsci, 1971: 27; Q12§1*) การต่อสู้ในสถานการณ์เช่นนี้กรัมสกีมองว่าทางออกที่ดีมีเหตุผลที่สุดก็คือรัฐนั้นจะต้องจัดองค์กรการศึกษาให้เป็นของทุกคน/เป็นของสาธารณะ หรือที่เรียกว่า “Common school” โรงเรียนของทุกคนหรือโรงเรียนของสาธารณะในที่นี้จัดให้มีความรู้เรื่องการศึกษาระดับพื้นฐาน มนุษยศาสตร์ และว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม โรงเรียนรัฐในรูปแบบนี้เป็นการแทนที่การแบ่งแยกโรงเรียนออกเป็นสองแบบที่แยกขาดดังกล่าวก่อนหน้านี้ และจะทำให้เป็นการรักษาดุลยภาพระหว่างการพัฒนาความรู้เพื่อการทำงานเชิงเทคนิคเพื่องานอุตสาหกรรม (Technically, industrially) และเพื่อการพัฒนาศักยภาพในการบรรลุทางปัญญา (Intellectual work) ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนได้ (Gramsci, 1971: 27; Q12§1*)

กรัมสกีนั้นเสนอว่าโรงเรียนของสาธารณะนั้นควรต้องมีลักษณะองค์กรแบบปรึกษาหารือ (Deliberative body) ในการบริหารการศึกษาเพื่อส่งเสริมความรู้ทั้งในด้านเทคนิคเฉพาะทางและเพื่อการพัฒนาทางปัญญา การบริหารงานแบบนี้ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศแบบการถกเถียงแลกเปลี่ยนร่วมกันและการวิพากษ์วิจารณ์ (Collective discussion and criticism) การส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศเช่นนี้จะสามารถทำให้เกิดการเรียนที่สร้างสรรค์และสร้างการเรียนรู้อันร่วมกันได้ (Gramsci, 1971: 28; Q12§1*) กรัมสกีมองว่ากระบวนการเรียนรู้แบบถกเถียงกันและวิพากษ์วิจารณ์นี้เป็นการสร้างศักยภาพแบบใหม่ให้กับผู้เรียนได้มีเพื่อใช้ในการทำงานได้ ลักษณะการดำเนินการอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือการถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์กันไม่เพียงแต่โดยวาจาแต่จะต้องกระทำโดยเป็นรูปแบบของการเขียน (Written form) เช่น เป็นบันทึกสั้นๆ และมีการส่งต่อให้กับผู้อื่นในเวลาที่กำหนด การฝึกวิพากษ์โดยการเขียนไม่ว่าจะเป็นงานเขียนขนาดสั้นหรือยาวนี้เป็นการฝึกผู้เรียนและต่อสู้กับลักษณะนิสัยไม่พึงประสงค์หากเราเน้นแต่การพูดโดยไม่ฝึกคิดผ่านการเขียนไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องการพูดเยิ่นเย้อไม่ได้ความ การพูดเพื่อฉวยโอกาสหาประโยชน์ หรือพูดหลงโลก (prolixity, demagoguery, and paralogism) (Gramsci, 1971: 29; Q12§1*)

ดังนั้นการบริหารงานที่ส่งเสริมการปรึกษาหารือของโรงเรียนสำหรับสาธารณะจึงสำคัญ เพราะโรงเรียนแบบนี้หากเรียกอีกแบบก็คือโรงเรียนสำหรับก่อร่างสร้างตัวในการเป็นมนุษย์ (Humanistic

formation) โรงเรียนแบบนี้มุ่งสอดแทรกเยาวชนทั้งชายหญิงเข้าไปผสมผสานกับกิจกรรมทางสังคมแบบต่างๆ หลังจากฝึกฝนพวกเขาให้มีวุฒิภาวะที่เพียงพอ มีศักยภาพในทางปัญญา มีความคิดเชิงปฏิบัติที่สร้างสรรค์ มีความเป็นอิสระและริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ได้ด้วยตนเอง (Gramsci, 1971: 29; Q12§1*) โรงเรียนสำหรับทุกคนนี้จึงสำคัญอย่างยิ่งและควรที่จะทำให้การเป็นของทุกคนในที่นี่เกิดขึ้นจริงๆ โดยไม่แบ่งแยกทั้งชนชั้นและวรรณะของผู้คน (Gramsci, 1971: 30; Q12§1*)

อย่างไรก็ตามหากต้องการส่งเสริมการบริหารงานแบบปรีกษาหรือและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เชิงวิพากษ์นั้นประเด็นปลีกย่อยอื่นๆ ก็นับว่าสำคัญเช่นกันไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องสัดส่วนจำนวนของผู้สอนต่อผู้เรียนที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนสูงสุด ประเด็นด้านอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกเองก็สำคัญไม่แพ้กันไม่ว่าจะเป็นหอพัก โรงอาหาร ห้องสมุดที่ดี ห้องที่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับการสัมมนาต่างๆ เป็นต้น (Gramsci, 1971: 30; Q12§1*)⁶ กรัมสกีมองว่าโรงเรียนเพื่อสาธารณะนี้ควรจัดการศึกษาทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา (Primary and secondary schools) ซึ่งการจัดการศึกษาในชั้นของประถมศึกษาชั้นนั้นไม่ควรจัดให้มีระยะเวลายาวเกินกว่า 3-4 ปี และจัดวิชาเรียนได้แก่ การอ่าน การเขียน คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ (ซึ่งกรัมสกีเน้นว่าควรใส่ใจแง่มุมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของการศึกษาด้วย) วิชาเหล่านี้เป็นการปูพื้นฐานการมองโลก (Conception of the world) ให้เกิดขึ้น ส่วนกระบวนการเรียนที่พ้นจากชั้นประถมนี้ไม่ควรจัดให้มีระยะเวลายาวเกิน 6 ปี ดังนั้นนักเรียนในส่วนของโรงเรียนสาธารณะนี้จึงจะเรียนจบที่อายุราว 15-16 ปี (Gramsci, 1971: 30; Q12§1*)

ประเด็นสำคัญอีกประการเกี่ยวกับกระบวนการจัดการโรงเรียนของสาธารณะนี้กรัมสกีเสนอว่าโรงเรียนควรจะถูกจัดการในลักษณะเดียวกับวิทยาลัย (College) ที่ผู้เรียนมีสิทธิเลือกที่จะศึกษาในสิ่งที่ตนสนใจและจำเป็นต่อชีวิตของตนได้อย่างอิสระ (Gramsci, 1995: 140; Q9§119) อีกทั้งผู้เรียนนั้นยังได้มีชีวิตร่วมกันกับผู้อื่นทั้งกลางวันและกลางคืน และเป็นอิสระจากรูปแบบและระเบียบวินัยที่เธรตรงและเป็นกลไกแบบโรงเรียนโดยทั่วไป ในด้านของการเรียนก็ควรมีลักษณะร่วมกัน ประสานงานกันระหว่างผู้สอน นักเรียนที่เรียนดี และนักเรียนธรรมดาทั่วไป กระบวนการเรียนรู้แบบใหม่นี้จะกระตุ้นบรรยากาศของการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยผู้เรียนเอง ปลอดจากการบังคับ ในระบบเช่นนี้ผู้สอนก็จะเป็นเพียงผู้คอยชี้ทางذنมิตรที่ดีเท่านั้น (Gramsci, 1995: 139; Q1§123) และปราศจากสภาพการใช้อำนาจเหนือกัน (Gramsci, 1971: 31, 33;

Q12S1*) จุดเน้นสำคัญอีกประการของการจัดการศึกษาในโรงเรียนของสาธารณชนนั้นกรัสมี่เสนอว่าโรงเรียนนั้นจะต้องเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างคุณค่าให้กับความเป็น “มนุษยนิยม” (Humanism) ได้ โรงเรียนสาธารณะต้องผลิตสร้างมนุษย์ที่มีวินัยเชิงปัญญาได้ด้วยตนเอง และมีจิตที่เป็นอิสระไม่ถูกชักจูงได้โดยง่าย ซึ่งทั้งสองประการนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งไม่ว่าจะพัฒนามนุษย์ไปในทางใด (Gramsci, 1971: 32; Q12S1*)

อย่างไรก็ตามข้อเสนอสำคัญประการสุดท้ายเกี่ยวกับโรงเรียนของทุกคนก็คือการมุ่งเน้นผลิตและส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านวิธีการที่สร้างสรรค์ (Creative methods) คำว่าสร้างสรรค์ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการมุ่งเป็นนักประดิษฐ์ในเชิงวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว แต่ที่สำคัญกว่านั้นวิธีการสร้างสรรค์ในที่นี้กรัสมี่หมายถึงกระบวนการเรียนรู้โดยตัวผู้เรียนเองอย่างเป็นอิสระ และสิ่งเหล่านี้กรัสมี่เสนอว่าไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ของมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ความรู้เชิงสร้างสรรค์นั้นต้องถูกสร้างตั้งแต่ในโรงเรียนสาธารณะเลย (Gramsci, 1971: 32-33; Q12S1*) ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าวิกฤติของหลักสูตรการศึกษา และวิกฤติของการจัดการศึกษานั้นนำไปสู่วิกฤติการดิ้นรนดิ้นรนเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนและยาวนานของรัฐหนึ่งๆได้ ดังนั้นการสร้างโรงเรียนเพื่อสาธารณะตามแนวทางของกรัสมี่ในที่นี้จึงมีความหมายมากกว่าแค่การจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ สามารถสอบเข้าเรียนต่อได้ หรือว่ามีงานที่ดีทำในภาคส่วนต่างๆของสังคม แต่โรงเรียนสาธารณะนั้นสร้างผลสะท้อนถึงสังคมโดยรวมได้ (Gramsci, 1971: 33; Q12S1*) เพราะโรงเรียนนั้นสร้างสรรค์วิถีคิด การมองโลก และวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหนึ่ง ซึ่งแน่นอนว่าคนในรุ่นนั้นๆย่อมต้องนำพาสิ่งที่ถูกผลิตสร้างนี้ไปยังสังคมในวงกว้างและสร้างสารัตถะทางสังคม (Social content) แบบต่างๆให้กับสังคมของตน หากคนในสังคมมีความคิดเชิงวิพากษ์และเข้าใจตรรกะทางอำนาจแบบเป็นวิทยาศาสตร์แล้ว รัฐนั้นๆย่อมเล็งโอกาสในการเกิดวิกฤติการณ์ที่ยืดเยื้อและไม่มีวันจบไปได้

1.2 ว่าด้วยการแสวงหาหลักการของการศึกษา

สมุดบันทึกจากคุกกี้ที่ 12 นอกจากจะได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนเพื่อสาธารณะอันเป็นหนทางในการหลีกเลี่ยงการต้องประสบกับวิกฤติเชิงโครงสร้างของรัฐแล้ว กรัสมี่ยังได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อมา (Q12S2*) ในสมุดบันทึกเล่มเดียวกันเกี่ยวกับแนวคิดของเขาว่าด้วยการแสวงหา *หลักการ* ที่ควรจะเป็นในเรื่องของการศึกษา ซึ่งกรัสมี่เสนอว่าหลักการพื้นฐานที่แท้จริงของผู้จัดการ

ศึกษาอย่างโรงเรียนนั้นก็คือการมองโลกอย่างวิพากษ์และก้าวให้พ้นจากการมองโลก/เข้าใจโลกในแบบเดิมๆได้

กรัมชี้อธิบายว่าโรงเรียนนั้นมีหน้าที่หลักในการผลิตคนเพื่อสู้กับคติชาวบ้านหรือความเชื่อทั่วไป (Folklore) (ดู Crehan, 2002) รวมถึงวิธีการมองโลกในแบบที่เชื่อมต่อกันมา (Traditional conception of the world) (Gramsci, 1971: 34; Q12§2*) ในสังคมแบบที่ไม่วิพากษ์นั้นการมองโลกในแบบที่เชื่อมต่อกันนั้นจะทรงพลังและท้ายที่สุดจะกลายเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยากเพราะวิธีการมองโลกหรือความเชื่อเช่นนั้นได้กลายเป็นเรื่องลึกลับหรือพิเศษไป (Magical conception of the world) การดำรงอยู่และผลิตซ้ำของคติชาวบ้านในเรื่องต่างๆนั้นเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์บางประการของบาง(หรือหลาย) ชนชั้น กรัมชี้เสนอว่าเพื่อให้มนุษย์นั้นหลีกเลี่ยงไปจากเรื่องลึกลับที่ฝังตัวในสังคม โรงเรียนในฐานะผู้ให้การศึกษาควรสร้างคนให้ยึดมั่นในเรื่องของการทำงาน (Idea of work) กรัมชี้เสนอว่ามนุษย์นั้นเข้าถึงและเข้าใจการทำงานของตนได้ไม่ใช่แต่เพียงการแสวงหาอำนาจที่มากขึ้นและการทำการผลิตเท่านั้น แต่มนุษย์ยังต้องยึดมั่นและเคารพในกฎเกณฑ์ทั้งในเชิงสังคมและเชิงกฎหมายด้วย มนุษย์ต้องเคารพกฎเกณฑ์ต่างๆจากภายในไม่ใช่เพียงเพราะถูกบังคับจากแรงกดดันภายนอก การรักษาความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบทางสังคมและการทำงานทั้งกิจกรรมเชิงทฤษฎีและปฏิบัติของแต่ละคนนั้นกรัมชี้มองว่าเป็นการ “สร้าง” พื้นฐานขั้นต้นให้กับการเข้าใจโลก (Intuition of the world) ที่เป็นอิสระจากความเชื่อในเรื่องพิเศษและเหนือธรรมชาติได้ (Gramsci, 1971: 34; Q12§2*)

กรัมชี้เสนอว่าหลักการสำคัญของการศึกษาและองค์กรจัดการศึกษานั้นก็คือการก้าวให้พ้นจากการศึกษาที่เป็นเพียงสำนวนโวหาร (Rhetorical school) กล่าวคือเป็นการจัดการศึกษาที่ไม่มีผู้สอนที่ดีพอขาดอุปกรณ์การเรียน รวมถึงผู้เรียนขาดความเอาใจจริงเอาใจหรือสนใจใคร่รู้ (Gramsci, 1971: 36; Q12§2*) การจัดการศึกษาเช่นนี้ไม่สามารถทำให้ผู้คนก้าวพ้นวิถีในการมองโลกแบบดั้งเดิม อีกทั้งยังไม่สามารถสู้กับคติความเชื่อดั้งเดิมที่เสริมประโยชน์ให้กับบางชนชั้นได้อีกด้วย ดังนั้นกรัมชี้เสนอว่าหลักการศึกษสำหรับเขาแล้วจึงต้องเป็นการศึกษาที่สร้างการมองโลกแบบเข้าใจประวัติศาสตร์และเป็นวิภาษวิธี (Historical – dialectical conception of the world) ให้เกิดขึ้นให้ได้ วิธีการมองโลก/ทำความเข้าใจโลกแบบนี้ทำให้ผู้คนเข้าใจความเคลื่อนไหวทางและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ ผู้เรียนจะเข้าใจความเชื่อมโยงว่าปัจจัยในอดีตได้ส่งผลถึงปัจจุบันอย่างไร และเช่นเดียวกันคืออนาคตจะเป็นไปเช่นไรภายใต้เงื่อนไขทางสังคมใน

ปัจจุบัน การมองโลกแบบวิภาษวิธีนี้คือพื้นฐานของหลักการที่แท้จริงของโรงเรียนที่ควรสร้างให้เกิดขึ้น (Gramsci, 1971: 35; Q12§2*; Gramsci, 1995: 140; Q1§123)

การสร้างวิธีการมองโลกแบบวิภาษวิธีและเข้าใจประวัติศาสตร์ด้วยนั้น กระบวนการจัดการศึกษา จะต้องไม่มองผู้เรียนในฐานะที่เป็นเพียงเครื่องรับสัญญาณแบบกลไก (Mechanical receiver) ที่มีแต่ความเฉื่อยชา (Gramsci, 1971: 35; Q12§2*) แต่นักเรียนหรือผู้เรียนนั้นเป็นปัจเจกที่มีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นๆ นั้นหมายถึงว่าในปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในกระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอยู่ระหว่างโรงเรียนกับชีวิตทางสังคม (Social life) ของสังคมนั้นๆ เชื่อมโยงผ่านทางตัวนักเรียน ดังนั้นบทบาทของครูผู้สอนทั้งในการสอนบทเรียนต่างๆ (Instruction) และบทบาทด้านการให้การศึกษ (Education) ซึ่งไม่ใช่เพียงในเรื่องบทเรียนแต่เพื่อชีวิตทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากบทบาทของผู้สอนนั้นมีส่วนสำคัญในการผลิตสร้างวิธีการมองโลก วัฒนธรรม ตลอดจนคติความเชื่อแบบใหม่เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมที่ดีกว่าเดิมได้

โดยสรุปเกี่ยวกับบทบันทึกว่าด้วยการแสวงหาหลักการของการศึกษาใน ส่วนที่ 2 ของสมุดบันทึก จากคุณเล่มที่ 12 นี้ กรั่มซีมองว่าหลักการที่ดีที่สุดไม่ได้เกี่ยวข้องกับว่าตัวหลักสูตรการศึกษาจะดีเลิศเพียงใด แต่สิ่งที่สำคัญกว่าคือ “มนุษย์” ในฐานะที่เป็นครูผู้สอน เพราะครูไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นปัจเจกชนที่ให้ความรู้เท่านั้นแต่ยังเป็นผู้ที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมเครือข่ายทางสังคมของสังคมนั้นๆ ด้วย (Gramsci, 1971: 36; Q12§2*) กรั่มซีมองว่าการมุ่งเน้นโดยการเพิ่มจำนวนโรงเรียนอาชีพเฉพาะทางนั้นไม่อาจนำพาสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนได้ เนื่องจากโรงเรียนอาชีพนั้นผลิตสร้างแรงงานเพื่อรองรับการสืบทอดและดำรงอยู่ต่อไปของระบบทุนนิยมและทำให้ระบบการแบ่งแยกชนชั้นไม่เปลี่ยนแปลง (Gramsci, 1971: 40; Q12§2*) สำหรับกรั่มซี หลักการว่าด้วยการศึกษาที่ดีนั้นต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมได้ และการเพิ่มจำนวนของการจัดการศึกษาที่มุ่งรักษาทุนนิยมไว้ นั้นไม่ทำให้สิ่งใดดีขึ้นและไม่ทำให้บรรลุสู่เป้าหมายของประชาธิปไตยได้ (Gramsci, 1971: 40; Q12§2*) หากสถาบันการศึกษามุ่งแต่เพียงการเปลี่ยนแรงงานไม่มีฝีมือสู่การเป็นแรงงานที่มีทักษะสูงในด้านต่างๆแต่ไม่สามารถผลิตพลเมืองที่สามารถปกครองตนเองได้ การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมที่ดีกว่าย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นได้

1.3 การจัดการศึกษาในระดับสูงกว่าโรงเรียน

แม้บทบันทึกจากคุณเล่มที่ 12 จะเป็นสมุดบันทึกเล่มที่บันทึกไว้เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการศึกษาอย่างชัดเจนที่สุด แต่มิได้หมายความว่ากรัมซีไม่ได้กล่าวถึงประเด็นการศึกษาอีกในสมุดบันทึกเล่มอื่นแต่อย่างใด ที่จริงแล้วแนวความคิดในเรื่องดังกล่าวนี้กระจายตัวอยู่ในสมุดบันทึกเล่มอื่นๆอีกมาก อย่างไรก็ตามในการเข้าถึงบทบันทึกนอกเหนือจากที่นำเสนอไปในหัวข้อ 1.1 และ 1.2 ข้างต้น ผู้เขียนวิเคราะห์เพิ่มเติมจาก *บทเลือกสรรเพิ่มเติมจากสมุดบันทึกจากคุณ* ฉบับพิมพ์ปี 1995 (Boothman, 1995) เป็นหลัก

แนวคิดเรื่องการศึกษาในชั้นที่สูงกว่าโรงเรียนนั้นกรัมซีมองในสองระดับคือ ในระดับของแวดวงวิชาการ (Academy) และระดับการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย (University) ซึ่งในระดับแรกนั้นกรัมซีมองว่าวงวิชาการเปรียบได้กับการเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมชั้นสูงซึ่งเป็นที่รวมของปัญญาชนทั้งหลาย อย่างไรก็ตามกรัมซีมองว่าวงวิชาการภายใต้ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมนั้นควรต้องเป็นพื้นที่ที่หน้าที่สำคัญในการเป็น “องค์กรวัฒนธรรม” (Cultural organisation) (Gramsci, 1995: 145; Q12S1) เพื่อทำหน้าที่ในการแสวงหาปัญญาชนที่เหมาะสมสำหรับการสร้างสรรค์และส่งต่อประเด็นเชิงวัฒนธรรมต่างๆ หน้าที่การเป็นองค์กรวัฒนธรรมนั้นไม่ใช่เพียงแต่วงวิชาการในแขนงวิชาต่างๆเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วหน่วยงานจำนวนมากสามารถทำหน้าที่ในจุดนี้ได้เช่นกัน เช่น ชมรม สถาบันต่างๆ พื้นที่การรวมตัวเหล่านี้สามารถบูรณาการกับกระบวนการจัดการศึกษาโดยทั่วไปได้ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิด ค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ความรู้ต่างๆ และสามารถผลักดันให้เป็นแนวคิดแห่งชาติและเป็นแนวทางให้กับกิจกรรมทางปัญญาต่างๆที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้คนในสังคมได้ (Gramsci, 1995: 146; Q12S1) บทบาทขององค์กรวัฒนธรรมเหล่านี้ผลิตสร้างสิ่งที่กรัมซีเรียกว่า “ชาติ-ผู้คน” (National-popular)⁷ ให้เกิดขึ้น (Gramsci, 1995: 147; Q6S211; 148; Q3S145) แนวคิดเรื่อง “ชาติ-ผู้คน” กรัมซีนำมาใช้ในลักษณะของการเป็นคำคุณศัพท์ที่ใช้สำหรับการขยายคำนามหรือสรรพนามต่างๆ แนวคิดเรื่องการศึกษา

⁷ กรัมซีมักจะใช้คำว่า National-popular ในการเป็นคำคุณศัพท์ขยายคำว่า collective will หรือ เจตจำนงร่วม บ่อยครั้งที่ปรากฏในสมุดบันทึกกรัมซีใช้คำว่า National-popular collective will ซึ่งหมายถึงการสร้างเจตจำนงร่วมของผู้คนให้มีอาณาบริเวณครอบคลุมถึงทั้งในระดับชาติ-ผู้คน แนวคิดนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างการครองอำนาจนำ (Hegemony) ระหว่างกลุ่มพลังต่างๆในสังคมนั่นเอง

นำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมและนำไปสู่การเป็น “ชาติ-ผู้คน” ให้กับสิ่งต่างๆนี้คือกระบวนการพื้นฐานในการสร้างภาวะที่เรียกว่า “การครองอำนาจนำ” (Hegemony) นั่นเอง

นอกเหนือจากการกล่าวถึงบทบาทของวงวิชาการและการเป็นองค์กรวัฒนธรรมของพื้นที่ทางวิชาการต่างๆแล้ว กรัมสกีได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยชัดเจนที่สุดในบันทึกเรื่อง *ว่าด้วยมหาวิทยาลัยต่างๆในอิตาลี* (The Italian Universities) กรัมสกีมองในเชิงวิพากษ์ว่ามหาวิทยาลัยโดยทั่วไปนั้นไม่พยายามวางจุดยืนของตนให้เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการกำกับ “ชีวิตด้านวัฒนธรรม” (Cultural life) ของผู้คน (Gramsci, 1995: 148; Q1§15) แต่มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เพียงการสอนและวิจัยที่ไม่ได้มีผลต่อ “ชาติ-ผู้คน” ในวงกว้างเท่ากับการขับเคลื่อนเชิงวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยในอิตาลีโดยทั่วไปนั้นไม่ได้มีจุดแตกต่างมากนักกับการศึกษาในระดับอื่นในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน-ผู้เรียน อาจารย์มหาวิทยาลัยทำหน้าที่บรรยายต่อหน้าผู้ฟังจำนวนมากในแต่ละวันแล้วก็กลับไป ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์มากไปกว่านั้น จนกระทั่งผู้เรียนได้ศึกษาจนถึงขั้นของการทำวิทยานิพนธ์ ผู้เรียนจึงได้มีโอกาสในการสอบถามและปรึกษาถึงหัวข้อวิจัยที่เหมาะสม กรัมสกีมองว่ากระบวนการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนจำนวนมากเข้าฟังบรรยายโดยไม่ได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยน ไม่มีการติดตามดูว่าผู้เรียนนั้นมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใด และไม่ได้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ แต่เป็นเพียงการเดินทางตามรอยที่ผู้สอนได้ทำการศึกษามาก่อน หรือจดบันทึกมาก่อนเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่เขาพึงปรารถนา (Gramsci, 1995: 148; Q1§15) ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน – ผู้เรียน

กรัมสกีมองว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยในอิตาลีนั้นเป็นเรื่องค่อนข้างปกติที่ผู้สอนจะพยายามผลิตสร้าง “สำนัก” (School) ของตนเอง สำนักในที่นี้ทำหน้าที่มอบมุมมองหรือทฤษฎี/แนวคิดในศาสตร์ต่างๆของตนให้กับกลุ่มลูกศิษย์ การทำเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องเลวร้ายแต่ยังมีประโยชน์อยู่ด้วยเนื่องจากเป็นการเสริมสร้างหน้าที่บางอย่างที่ตัวองค์กรการศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยเองทำไม่ได้ ในจุดนี้เองกรัมสกีเสนอว่าในการสร้างสำนักทางความคิดควรขยับจากการเป็นเรื่องส่วนตัวของปัจเจกไปสู่การเชื่อมโยงกับส่วนรวมของสังคมมากกว่า (Gramsci, 1995: 149; Q1§15)

กรัมสกีนั้นวิพากษ์การเรียนการสอนที่ไม่สร้างสรรค์ในระดับมหาวิทยาลัยที่เน้นแต่การบรรยายและการสอบว่าผู้เรียนนั้นไม่สามารถจดจำสิ่งต่างๆที่ฟังบรรยายไปจำนวนมากได้ และผู้เรียนนั้นทำได้เพียงรู้วิธีการว่าจะไปตอบข้อสอบได้ที่มีความยากได้อย่างไรเท่านั้น การเรียนการสอนแบบนี้เป็นเหมือนโรงเรียนใน

แบบเก่าที่ปราศจากการเรียนแบบสัมมนา ภายใต้รูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้วิชาในมหาวิทยาลัยก็เป็นเพียงสิ่งที่ไม่แตกต่างกับการอ่านหนังสือที่มีเนื้อหากำหนดไว้ล่วงหน้าเท่านั้น สิ่งที่สำคัญกว่านั้นที่ควรจะถูกผลิตสร้างจากกระบวนการการเรียนรู้คือการสร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ ซึ่งสิ่งนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพียงการอ่านหนังสือเล่มเดียว สิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับกรัมนี่คือการตั้งคำถามว่าผู้ที่ไปเรียนในระดับมหาวิทยาลัยนั้นไปเพียงเพื่อไปศึกษาหาความรู้ หรือว่าไปศึกษาเพื่อให้ได้รู้ว่าจะศึกษาหาความรู้อย่างไรกันแน่ (Gramsci, 1995: 150, 151; Q6§206)

สำหรับกรัมนี่มหาวิทยาลัยนั้นควรจะต้องเป็นพื้นที่ให้กับศึกษาและทำให้จิตใจของผู้คนแต่ละคนนั้นโปร่งใส (Clear) และมั่นคง มหาวิทยาลัยนั้นต้องเปิดทางให้ผู้คนจากหมอกหนาบังตาและความโกลาหลที่ซุกซ่อนอยู่ และทำให้มองเห็นความเสแสร้งและความไม่ลงรอยของวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงและส่งผลต่อผู้คน มหาวิทยาลัยควรยึดในหลักการเหล่านี้และยึดมั่นในหลักการที่จะผลิตสร้างปัญญาชนได้ มหาวิทยาลัยควรมีดอกผลจากการจัดการศึกษาในการผลิตมนุษย์ที่มองโลกได้อย่างปลอดโปร่งปราศจากอคติบังคับ ไม่ใช่เพียงการเป็นสถาบันที่มอบการบรรยายให้ผู้ฟังจำนวนมากอย่างที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป (Gramsci, 1995: 152; Q15§46) กล่าวอีกอย่างก็คือสำหรับกรัมนี่นั้นการศึกษาควรเป็นการศึกษาทางการเมืองที่ทำให้คนก้าวข้าม/เอาชนะคอมมอนเซนส์ได้ และทำให้คนผู้คนนั้นคิดเชิงวิพากษ์ได้ (ดูประเด็นนี้เพิ่มเติมใน Adamson, 1980: Ch.5)

โดยสรุปเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาในระดับที่สูงกว่าโรงเรียนนั้น กรัมนี่มองว่ามหาวิทยาลัย วงวิชาการ ชมรม หรือหน่วยงานด้านการศึกษาต่างๆ นั้นไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ให้การศึกษานะเชิงของหลักสูตรหรือกิจกรรมต่างๆ แต่พื้นที่เหล่านี้ควรเชื่อมโยงให้ได้ถึงการต่อสู้เชิงวัฒนธรรม กล่าวคือสามารถขับเคลื่อนวิถีคิด วิธีการมองโลกให้กว้างถึงระดับ “ชาติ-ผู้คน” (National-popular) เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมได้ นอกจากนี้หน่วยงานจัดการศึกษาในระดับสูงอย่างมหาวิทยาลัยนั้นก็ควรที่จะมีหน้าที่ทางสังคม (Social function) ที่มากกว่าการมอบการบรรยายแลกกับค่าลงทะเบียนเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยและผู้สอนต้องสามารถชี้แนวทางปัญญาและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นและแยกแยะระหว่างเปลือกนอก (Form) และสารัตถะ (Content) ของสรรพสิ่งได้อย่างวิพากษ์

2. การศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กรัมซีเป็นนักปรัชญาว่าด้วยการปฏิบัติ (Philosophy of praxis) ความคิดทางการเมืองและสังคมของเขาในแต่ละแนวคิดนั้นมีจุดร่วมอยู่ที่ความพยายามทำความเข้าใจความเชื่อมโยงอันซับซ้อนทางสังคม โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมไปสู่สังคมที่ดีกว่า แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการจัดการศึกษาทั้งในระดับโรงเรียนและในระดับที่พ้นจากโรงเรียนนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ผู้เขียนได้นำเสนอคำโปรยในส่วนแรกสุดของบทความที่ว่า

“Every relationship of ‘hegemony’ is necessarily an educational relationship and occurs not only within a nation, between various social forces that comprise it, but in the entire international and world field, between complexes of national and continental civilisations” (Gramsci, 1995: 157; Q10II§44)

ทุกๆความสัมพันธ์ของการครองอำนาจนำนั้นล้วนแต่เป็นความสัมพันธ์ในเชิงการศึกษา นอกจากนี้ความสัมพันธ์เช่นนี้นั้นสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติ หรือระหว่างประเทศ ในทางกลับกันความสัมพันธ์ในเชิงของการศึกษานั้นย่อมเป็นความสัมพันธ์ของอำนาจนำด้วยเช่นเดียวกัน (ดู Fontana, 2002: 32) การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทั้งสองในที่นี้เป็นจุดตั้งต้นสำคัญต่อการขบคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคม

แนวคิด/ทฤษฎีของกรัมซีนั้นมีลักษณะที่สำคัญอยู่ที่ความเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันของแนวคิดต่างๆ (ดู วัชรพล, 2557) แนวความคิดเรื่องการจัดการศึกษาช่วยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสองสิ่งที่กรัมซีเน้นย้ำเสมอว่าจะต้องเป็นสองสิ่งที่มีควบคู่กันในการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นก็คือ ทฤษฎี (Theory) และการปฏิบัติ (Praxis) การจัดการศึกษาเน้นย้ำการให้ความสำคัญกับ “มนุษย์” ในฐานะที่เป็นผู้ขีดเขียนประวัติศาสตร์ (Man as a history maker) อย่างไรก็ตามมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่อย่างแปลกแยกจากความสัมพันธ์ทางสังคม แต่มนุษย์ต้องได้รับการศึกษาไม่ว่าจะระดับต่ำเพียงใดก็ตาม (ทั้งนี้แม้จะไม่เคยได้เข้าเรียนในโรงเรียนเลย แต่กรัมซีหมายความว่ารวมถึงการเรียนรู้ผ่านทางกลไกทางสังคมอื่นๆด้วย) ดังนั้นมนุษย์สามารถถูกปลูกฝัง กล่อมเกลา ผลิตสร้าง ความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ความศรัทธา ความเชื่อ (หรือที่เรียกโดยรวมว่าการมองโลก) ได้ผ่านกระบวนการจัดการศึกษา

โลกทัศน์ที่ผู้คนในสังคมหนึ่งๆ พึ่งจะมีนั้นจะเป็นแบบไม่วิพากษ์/เชื่อตามโดยสามัญสำนึก หรือที่กรั่มสกีเรียกว่าคอมมอนเซนส์ (Common sense) หรือว่าจะจะเป็นโลกทัศน์แบบวิพากษ์ที่มุ่งเปลี่ยนแปลง (Good sense) ล้วนถูกกำหนดสร้างโดยระบบการศึกษาของสังคมนั้นๆ หากเราต้องการออกแบบหรือจินตนาการถึงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่แตกต่างออกไปจากเดิมเราสามารถวางกลยุทธ์การทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of position) ผ่านทางกลไกต่างๆ ในระยะยาวโดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนในสังคมเกิดการมองโลกในเชิงวิพากษ์ และยึดครองพื้นที่ทางความคิดมาจากคอมมอนเซนส์ของสังคม และการมองโลกแบบดั้งเดิมได้ ทั้งนี้ภายใต้บริบทการครองอำนาจเชิงกายภาพผ่านกลไกของรัฐของไทยเช่นในปัจจุบัน แนวคิดเรื่องกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างการมองโลกแบบใหม่จึงเป็นโอกาสและความท้าทายต่ออุปถัมภ์ของประเทศไทยในอนาคตอย่างยิ่ง

สรุป

บทความนี้นำเสนอแนวคิดว่าด้วยการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนและในระดับที่พื้นโรงเรียนของกรั่มสกี แนวคิดเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำมาถกเถียงในวงการศึกษาศึกษาทฤษฎี-ปรัชญาการเมืองของไทยแม้กรั่มเซียนศึกษา (Gramscian studies) จะเริ่มเป็นที่รับรู้ในวงวิชาการภาษาไทยบ้างแล้วก็ตาม แก่นแกนความคิดสำคัญของกระบวนการจัดการศึกษาของกรั่มสกีนั้นอยู่ที่การทำลายและวิพากษ์กับวิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่ไม่วิพากษ์ ไม่เป็นวิภาษวิธี และยอมรับในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่โดยไม่ทัดทาน กรั่มสกีนั้นเสนอว่าการเรียนรู้นั้นต้องผลิตสร้างผู้คนที่เข้าใจโลก มองเห็นเนื้อแท้/สารัตถะของสรรพสิ่งได้อย่างปลอดโปร่งและปราศจากอคติ และเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสังคมโดยรวม อีกทั้งสามารถพัฒนาสู่การต่อสู้ในเชิงวัฒนธรรม หรือเชิงความคิดได้ด้วย

กระบวนการจัดการศึกษาเป็นรากฐานที่แท้จริงของการดำรงอยู่ของสังคม อีกทั้งยังเป็นตัวกำหนดทิศทางและรูปโฉมของความสัมพันธ์ทางสังคมของสังคมนั้นๆ อีกด้วย ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สังคมที่ดีกว่าเดิมนั้นจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เนื่องจากสังคมในปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นโดยน้ำมือของมนุษย์เองผู้รังสรรค์และสืบทอดโครงสร้างของมันเอาไว้โดยมีการจัดการศึกษาชุดหนึ่งที่ยึดโยงสังคมแบบปัจจุบันไว้

อนาคตย่อมเปลี่ยนแปลงได้หากผู้คนในปัจจุบันสามารถลงมือกระทำการเปลี่ยนแปลงได้ และจุดเริ่มต้นที่ทำ
ได้คือการจัดการศึกษาที่วิพากษ์และเป็นวิภาษวิธี

บรรณานุกรม

- Adamson, W.L. (1980). *Hegemony and Revolution A Study of Antonio Gramsci's Political and Cultural Theory*. Berkeley: University of California Press.
- Boothman, D. (1995). "Introduction" in *Further Selections from the Prison Notebooks*. Edited and translated by Derek Boothman. London: Lawrence and Wishart.
- Borg, C., et. al., (eds). (2002). *Gramsci and Education*. Oxford: Lowman&Littlefield.
- Buddharaksa, W. (2014). *The Old is Dying and the New Cannot be Born: Organic Crisis, Social Forces, and the State, 1997-2010*, PhD Thesis, The University of York.
- Buttigieg, J. (2011). "The Prison Notebooks: Antonio Gramsci's Work in Progress," in *Rethinking Gramsci*, Edited by Marcus Green. Oxford: Routledge.
- Crehan, K. (2002). *Gramsci, Culture and Anthropology*. London: Pluto Press.
- Entwistle, H. (1979). *Antonio Gramsci: Conservative Schooling for Radical Politics*. London: Routledge&Kegan Paul.
- Fontana, B. (2002). "Hegemony and Rhetoric: Political Education in Gramsci" in *Gramsci and Education*, Edited by Camel Borg, et. al. Oxford: Lowman&Littlefield.
- Giroux, H. A. (2002). "Rethinking Cultural Politics and Radical Pedagogy in the Work of Antonio Gramsci" in *Gramsci and Education*, Edited by Camel Borg, et. al. Oxford: Lowman&Littlefield.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*. Edited and translated by Quintin Hoare and Geoffrey Nowell Smith. London: Lawrence and Wishart.
- Gramsci, A. (1988). *The Antonio Gramsci Reader: Selected Writings 1916-1935*. Edited and translated by David Forgacs. London: Lawrence and Wishart.
- Gramsci, A. (1995). *Further Selections from the Prison Notebooks*. Edited and translated by Derek Boothman. London: Lawrence and Wishart.

- Haug, W. F. (2000). "Gramsci Philosophy of Praxis," *Socialism and Democracy*, 14(1), pp. 1-19.
- Hill, D. J. (2010). "A Brief Commentary on Hegelian-Marxist Origins of Gramsci's Philosophy of Praxi," in *Gramsci and Educational Thought*. Edited by Peter Mayo. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Marx, K. (1976). *Capital*, Vol. 1 [1867]. *Translated by Ben Fowkes*. London: Penguin.
- Mayo, P. (1999). *Gramsci, Freire&Adult Education*. London: Zed Books.
- Mayo, P. (ed). (2010a). *Gramsci and Educational Thought*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Mayo, P. (2010b). "Antonio Gramsci and his Relevance to the Education of Adults," in *Gramsci and Educational Thought*. Edited by Peter Mayo. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Mayo, P. (2015). *Hegemony and Education under Neoliberalism: Insights from Gramsci*. London: Routledge.
- Pozzolini, A. (1970). *Antonio Gramsci: An Introduction to His Thought*. London: Pluto.
- Schwarzmantel, J. (2015). *The Routledge Guidebook to Gramsci's Prison Notebooks*. London: Routledge.
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2552). *อันไตนิโอ กรัมซึกับแนวความคิดสภาโรงงาน (Factory Council)*, บทความนำเสนอในงานประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 10 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 1 ธันวาคม 2552.
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2557). *บทความวิจัยความคิดทางการเมืองของอันไตนิโอ กรัมซึ*. กรุงเทพฯ: สมมติ.